

ONDERZOEKSBEVINDINGEN

UPDATE
REGIONAAL CRIMINALITEITSBEELD

Trends in de Dutch Caribbean

2022 – 2023

Opgesteld door Simone van der Zee in opdracht van het Recherche Samenwerkingsteam (RST)

NOTITIE BELEIDSPAN REGIONALE RECHERCHESAMENWERKING

Inhoud

Afkortingen	3
Introductie	4
Dreigingen	4
Achtergrondfactoren	7
Trends	7
<i>Maritieme trends</i>	8
<i>Venezuela</i>	8
<i>Fenomenen</i>	9
<i>Netwerken</i>	14
<i>Geografische patronen</i>	17
Aanpak	19
Samenvatting en conclusies	22
Tot slot	23
Bibliografie	24

AFKORTINGEN

ACOC	Actiecentrum Ondernijning Curaçao
AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken
CAT	Crypto-Analyse Team
BES	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
CBA	criminaliteitsbeeldanalyse
CMMA	Coördinatiecentrum Mensenhandel en Mensensmokkel Aruba
CN	Caribisch Nederland
CRIMSEC	Center for International Maritime Security
FTZ	Free Trade Zone
GIT	Global Initiative against Transnational Organized Crime
FATF	Financial Action Task Force
FBI	Federal Bureau of Investigation
ICBES	Intelligence Center BES
ICC	Intelligence Center Curaçao
ICSM	Intelligence Center Sint Maarten
IGIJ	International Consortium of Investigative Journalists
IICP	Interinsulair Informatie Coördinatiepunt
JVO	Justitieel Vierpartijenoverleg
KPA	Korps Politie Aruba
KPC	Korps Politie Curaçao
KPCN	Korps Politie Caribisch Nederland
KPSM	Korps Politie Sint Maarten
LAC	Latijns-Amerika en het Caribisch gebied
LPV	Low Profile Vessel
NP	Nationale Politie
NRA	National Risk Assessment
OM	Openbaar Ministerie
PHIOC	Platform Hoofden Informatie Organisaties Carib
PGP	Pretty Good Privacy
PPG	Parket Procureur-Generaal
RIEC	Regionaal Informatie- en Expertise Centrum
RST	Recherche Samenwerkingsteam
TBML	Trade Based Money Laundering
TOC	Transnational Organized Crime
TMMA	Taskforce Mensenhandel en Mensensmokkel Aruba
UBO	Ultimate Beneficial Owners
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
VS	Verenigde Staten

INTRODUCTIE

Toen de eerste tweejaarlijkse regionale criminaliteitsbeeldanalyse (CBA) eind 2019 werd opgeleverd, kon niemand voorzien dat de wereld er een paar maanden later compleet anders zou uitzien. Kort na het verschijnen van de CBA legde de COVID-19 pandemie het openbare leven volledig plat. Even leek het alsof ook de criminele wereld tot stilstand kwam. Het kon niet anders dan dat het sluiten van de fysieke grenzen en het luchtruim in grote delen van de wereld gevolgen zou hebben voor de transnationale criminaliteit. De impact bleek echter van korte duur. In de regionale CBA 2020 – 2022 kwam de *agility* van criminele netwerken al aan de orde. Tijdens de pandemie lieten de netwerken zien hoe wendbaar ze zijn. De pandemie was nog niet losgebarsten of smokkelroutes werden verlegd, nieuwe groeimarkten aangeboord en COVID 19-fraudes toegevoegd aan de lijst met fraudevormen. Dit is niet nieuw. Door de eeuwen heen zijn crisissen altijd aangegrepen door criminele groeperingen om terrein te winnen en winst te vergroten. Transnationale criminaliteit was voor COVID al een bloeiende bedrijfstak, maar criminele netwerken lijken nog steviger in het zadel te zitten dan ooit. Pandemieën staan erom bekend dat ze al aanwezige trends versterken. Ook nu is dat patroon zichtbaar. Overal ter wereld wordt gesignaleerd dat ondermijning¹ toeneemt. Terwijl de wereld even de andere kant op kijkt en andere zorgen heeft, graaft de onderwereld zich steeds dieper in de bovenwereld in met gebruikmaking van corruptie, intimidatie, manipulatie en geweld. Hoe ze dat doen, komt in deze update van de regionale CBA aan bod.

Dit is de tweede CBA sinds de inwerkingtreding van het gewijzigde Protocol inzake gespecialiseerde rechsamenwerking tussen de landen van het Koninkrijk der Nederlanden in 2019. Deze CBA, die in opdracht van het Recherche Samenwerkingsteam (RST) is opgesteld, beoogd een onderbouwing te bieden voor het maken van keuzes in de aanpak van grensoverschrijdende criminaliteit en rechtsorde schokkende criminaliteit en het bepalen van de gezamenlijke prioriteiten in de opsporing. De analyse is gebaseerd op recent wetenschappelijk onderzoek en interviews met medewerkers van rechtshandhavinginstanties in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Vanwege de bijzondere omstandigheden van de afgelopen anderhalf jaar is ervoor gekozen geen nieuwe diepgaande analyse te maken, maar te onderzoeken of de weg die twee jaar geleden is ingeslagen nog de juiste is. Elke paragraaf start met een aantal bevindingen uit het vorige beeld waarna er aandacht is voor de vraag of deze bevindingen nog actueel zijn. Waar gesproken wordt over de landen wordt bedoeld op de landen in het Caribisch deel van het Koninkrijk, te weten Aruba, Curaçao en Sint Maarten met inbegrip van de BES-eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De eerste regionale CBA 2020 – 2022 wordt aangeduid als de CBA 2019.

4

DREIGINGEN

Aangezien transnationale georganiseerde criminaliteit² en geweld in wetenschappelijke literatuur en rapporten van internationale organisaties worden aangemerkt als dé grote urgente criminaliteitsproblemen in de Caribische regio zijn deze twee onderwerpen er uitgelicht voor het regionale criminaliteitsbeeld 2020 – 2022.

Het heeft er alle schijn van dat de dreiging van transnationale criminaliteit voor het Caribisch deel van het Koninkrijk onverminderd is. De landen en eilanden zijn en blijven aantrekkelijk, vooral voor criminele netwerken die zich bezighouden met het transport van cocaïne.³ In het rapport *Veiligheid en rechtsorde in het Caribisch gebied* van de Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) wordt geconstateerd: *‘Hoewel het geen bronlanden betreft en het ook niet de belangrijkste steunpunten zijn, vormen Aruba en Curaçao, op enkele tientallen kilometers voor de kust van Venezuela, tussenstations voor uit Zuid-Amerika afkomstige cocaïne op weg naar*

¹ Ondermijning is criminaliteit die maatschappelijke structuren of het vertrouwen daarin schaadt.

² Bij transnationale georganiseerde criminaliteit gaat het om netwerken die op een bedrijfsmatige wijze strafbare activiteiten ontplooiën die zich uitstrekken over meerdere landen en daarbij gebruikmaken van systematisch geweld en corruptieve contacten.

³ InSight Crime, 2020. InSight Crime is een non-profit organisatie die zich bezighoudt met onderzoeksjournalistiek in combinatie met wetenschappelijk onderzoek naar georganiseerde criminaliteit in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied.

andere (ei)landen in de regio. In het oostelijke deel van het Caribisch gebied vormt Sint Maarten eveneens een tussenstation voor transporten naar Puerto Rico, de Amerikaanse Maagdeneilanden en Europa.⁴ Overigens moet hierbij worden aangetekend dat de rol van Aruba minder groot lijkt dan die van Curaçao. Drugsvangsten in de wateren rond Aruba komen voor, maar het gaat vooral om schepen die Aruba passeren en route naar Europa of de Verenigde Staten (VS).

Uit het *European Drug Report 2021* komt naar voren dat de drugsmarkt zeer veerkrachtig reageert op grenssluitingen en reisbeperkingen als gevolg van de pandemie.⁵ InSight Crime geeft aan dat de georganiseerde criminaliteit even de broekriem heeft moeten aanhalen in 2020, maar verwacht dat het eind 2021 weer *business as usual* is, zonder permanente schade.⁶ Wel stelt InSight Crime dat een paar tendensen die pre-COVID al zichtbaar waren, uitvergroot zijn door de crisis met verstrekende consequenties voor het criminele landschap. Te denken valt hierbij aan een toename van corruptie, witwassen en cybercrime, maar ook een stijging in het gebruik van beveiligde communicatie,⁷ containerscheepvaart, narco-submarines⁸ en privévliegtuigen.

Ook geweld is nog steeds een grote dreiging voor Latijns-Amerika en de Caribische regio (LAC). Er wordt gesteld dat de LAC-regio te kampen heeft met twee epidemieën: COVID-19 enerzijds en georganiseerde criminaliteit en geweld anderzijds.⁹ De combinatie van een tekort aan menskracht bij rechtshandavingsinstanties en plotselinge veranderingen in vraag en aanbod op de drugsmarkt heeft geweldsgolven getriggerd in productielanden en transitlanden zoals Brazilië, Colombia en Mexico. Deze toename van geweld is tevens zichtbaar in andere delen van de wereld. Cijfers van de *Federal Bureau of Investigation* (FBI) laten over 2020 een stijging met dertig procent zien van het aantal moorden in de Verenigde Staten. Daarnaast wordt een toename van extreem geweld gerapporteerd. Verklaringen hiervoor worden onder meer gezocht in een *breakdown of norms*, onder andere door een gebrek aan sociaal contact en verhoogde stressniveaus als gevolg van de pandemie.

5

Het beeld voor de Caribische landen is wat geweld betreft niet helemaal helder. Als het aantal moorden een graadmeter is, dan gaat het in Curaçao en Sint Maarten goed. Met name in Curaçao is een sterke afname van het aantal moorden zichtbaar. In 2020 zijn dertien moorden gepleegd en begin december 2021 stond de teller op zeven, waarvan een groot deel is opgelost. In de jaren daarvoor ging het vrijwel altijd om twintig moorden of meer. In Sint Maarten is eveneens sprake van een afname van moorden. In Aruba daarentegen zijn in de eerste helft van dit jaar al zes moorden gepleegd waarvan vier met een vuurwapen. Respondenten in Aruba zijn bezorgd over een verharding van de criminaliteit en het toenemende geweld onder jongeren. Ook zijn er zorgen over de hoeveelheid vuurwapens die in omloop zijn. Dit geldt overigens tevens voor Curaçao.

Andere dreigingen voor de landen zijn COVID-19 gerelateerde criminaliteit, cybercrime, corruptie, witwassen en *online gambling*. De laatste drie delicten komen verderop nog uitgebreider aan de orde. Criminaliteit gerelateerd aan rampen en crisissen is zo'n bekend verschijnsel dat er een naam voor bestaat: *disaster fraud*. Bij dergelijke vormen van fraude gaat het om smokkel van medische artikelen, verkoop van ondeugdelijke mondkapjes en desinfecterende gel, nepvaccins en valse vaccinatiepaspooten of testbewijzen en onbetrouwbare COVID-testen. Indachtig de uitspraak van Winston Churchill '*never allow a good crisis to go to waste*' maken criminelen

⁴ AIV, 2020.

⁵ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2021.

⁶ <https://insightcrime.org/news/analysis/gamechangers-2020-predictions-for-2021/>.

⁷ Dit wordt ook wel encryptie of versleuteling van communicatie genoemd en houdt in dat berichten alleen leesbaar zijn met een bepaalde code of sleutel. Vaak bestaat die sleutel uit een reeks cijfers en letters.

⁸ Het gaat hier meestal om semi-submersible vessels of low profile vessels (LPV's).

⁹ <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/covid-19-reconfiguring-organized-crime-latin-america-and-caribbean>.

over de hele wereld volop gebruik van de criminele mogelijkheden die de pandemie biedt. Fraude met *stimulus packages* bijvoorbeeld komt veel voor, zowel op grote als op kleine schaal. In Italië had de maffia zich al voor COVID genesteld in de gezondheidszorg, met desastreuze gevolgen. Ook worden *fake charities* opgericht. Dit kan om oplichting gaan of het kan onderdeel van een witwasschema zijn. In het laatste geval wordt in werkelijkheid helemaal geen geld ingezameld, maar brengen witwassers zelf fout geld in.

De COVID pandemie heeft de digitalisering sterk versneld en het is te verwachten dat deze ontwikkeling blijvend is. *'Within a span of three months, we experienced the acceleration of digital transformation that was previously anticipated in three years,'* aldus de Inter-American Development Bank.¹⁰ *'It is not only the rise in the number of incidents, but the perpetrators have also become more sophisticated, adapting swiftly and targeting victim companies more effectively.'* Dat de digitalisering allerlei mogelijkheden creëert voor cybercrime is duidelijk. Oplichtingspogingen per e-mail of *email scams* stegen in de eerste maanden van de pandemie met bijna 700 procent en *brute-force attacks*¹¹ met 400 procent.¹²

Cybercrime komt overal ter wereld voor en wordt overal ter wereld gepleegd, maar de LAC-regio zou de *new frontier* zijn voor cybercrime. De digitalisering kwam laat op gang en de regio is met een inhaalslag bezig.¹³ Geschat wordt dat cybercrime de regio jaarlijks 90 miljard kost. Hoewel het zicht erop beperkt is, geven respondenten aan dat ze in de landen een stijging zien van meldingen. Ook vonden diverse cyberaanvallen plaats, onder andere bij de Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten en het Horacio Oduber Hospitaal van Aruba. Vermoed wordt dat sprake is van flinke onderrapportage omdat bedrijven wegens reputatierisico's slachtofferschap niet graag bekend maken. De eerste signalen dat cybercrime ook in het Caribisch deel van het Koninkrijk toeneemt, zijn er al. Zo meldde het Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN) in september 2021 dat er meer meldingen van cybercriminaliteit in Caribisch Nederland zijn binnengekomen.¹⁴ Diverse bedrijven en organisaties in Caribisch Nederland werden in korte tijd slachtoffer van cyberaanvallen van ransomware¹⁵, volgens het korps. Dit ligt in lijn met de wereldwijde trend van toename van ransomware incidenten die tijdens de pandemie nog sterker is doorgezet.

6

Het eind van de pandemie is niet in zicht en een recente analyse van de *Financial Action Task Force* (FATF) laat zien dat criminelen blijven profiteren van de kansen die de pandemie overal ter wereld biedt.¹⁶ Namaak van medische goederen, investeringsfraude, cybercriminaliteit en uitbuiting van economische stimuleringsmaatregelen, zijn een paar van de fenomenen die de FATF signaleert. Internationale financiële bijstand geeft volgens de FATF een verhoogde risico op corruptie doordat geld in de zakken van corrupte ambtenaren kan verdwijnen in plaats van dat de COVID-19 nood wordt gelenigd. Daarnaast doen zich meer gevallen van online-uitbuiting van kinderen voor doordat kinderen meer tijd online doorbrengen. De *United Nations* constateert dat er een schaduwpanidemie is van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen en meisjes.¹⁷

---

¹⁰ IDB/OAS, 2020.

¹¹ Bij een *brute-force attack* probeert de digitale aanvaller systematisch wachtwoorden en encryptiesleutels uit.

¹² <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/covid-19-reconfiguring-organized-crime-latin-america-and-caribbean>.

¹³ <https://www.caribbean-council.org/action-needed-address-caribbean-cyber-security/>.

¹⁴ <https://www.politiecn.com/nieuws/2021/09/het-korps-politie-caribisch-nederland-krijgt-meer-meldingen-van-cybercriminaliteit-in-caribisch-nederland>.

¹⁵ Ransomware is malware die de databestanden van gebruikers versleutelt, met als doel deze later te ontsleutelen in ruil voor losgeld (Nationaal Cyber Security Centrum).

¹⁶ FATF, 2020

¹⁷ <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19>.

ACHTERGRONDFACTOREN

De Caribische regio wordt al sinds jaar en dag geconfronteerd met grensoverschrijdende criminaliteit.¹⁸ Er zijn in de regio veel factoren aanwezig waarvan bekend is dat ze gunstig zijn voor de groei van transnationale criminaliteit, zoals de nabijheid van productielanden, smokkelroutes en afzetmarkten. Tevens is het relatief eenvoudig om toegang te krijgen tot faciliteiten die nodig zijn voor criminele activiteiten, waaronder mogelijkheden om contrabande te transporteren en geld wit te wassen.¹⁹ Een aantrekkelijk punt is dat de schaalgrootte van de landen ervoor zorgt dat er vaak onvoldoende mensen en middelen zijn om dergelijke vormen van criminaliteit effectief te bestrijden en de pakkans daardoor laag is. Een ander probleem is dat de landen er economisch gezien niet goed voorstaan en dat levert hoe dan ook criminaliteitsrisico's op. De situatie in Venezuela zorgt niet alleen voor een vluchtelingenstroom, maar ook voor een toename van transnationale criminaliteit en onveiligheid die op veel verschillende manieren direct van invloed is op de landen van het Caribisch deel van het Koninkrijk.

In de CBA 2019 zijn diverse omstandigheden benoemd die gunstig zijn voor de groei van transnationale criminaliteit. In de tussenliggende twee jaar zijn die omstandigheden verslechterd. De COVID-19 pandemie is de nekslag geweest voor de kwetsbare economieën van de landen die zich al jaren in een neerwaartse spiraal bevonden. De instorting van het toerisme in combinatie met andere economische rampen zoals de sluiting van de raffinaderij Isla in Curaçao, hebben geleid tot massaal baanverlies. Met name de jeugdwerkloosheid is groot. Dat dit criminaliteitsrisico's met zich meebrengt is een bekend gegeven. Rechtshandavingsinstanties hebben het eveneens zwaar. In 'normale' tijden heeft de schaalgrootte van de landen al tot gevolg dat er te weinig mensen en middelen zijn voor de bestrijding van criminaliteit, maar dit is er niet beter op geworden in het COVID tijdperk.

Zoals elders in dit rapport aan de orde komt, is de situatie in Venezuela onverminderd zorgelijk. InSight Crime schrijft in 2020: *'the collapse of Venezuela, where transnational organized crime has now penetrated the highest echelons of government, presents the Kingdom of the Netherlands with a direct national security threat.* Het land is in een vrije val terechtgekomen. Dit betekent dat de vluchtelingenstroom na een korte onderbreking tijdens de *lock downs* onverminderd is doorgegaan. Op de Benedenwindse Eilanden arriveren volgens respondenten weer wekelijks boten uit Venezuela met vluchtelingen, wapens en drugs. De slechte economische situatie op de eilanden zorgt ervoor dat migranten het moeilijk hebben en dat de weg naar criminaliteit gemakkelijker te vinden is dan de weg naar een legale bron van inkomsten.

7

Trends

De wereld van vandaag is fundamenteel anders dan die van morgen. Er is altijd verandering geweest in de wereld, alleen is de snelheid waarmee veranderingen zich tegenwoordig voltrekken ongekend. De drijvende kracht hierachter is technologie. Transnationale netwerken benutten de mogelijkheden daarvan ten volle en schakelen schijnbaar moeiteloos over van het ene delict op het andere en van de ene regio naar de andere. Landen of regio's die het ene jaar nog prominent naar voren kwamen, zijn een paar jaar later weer vergeten. De agility van transnationale netwerken staat in schril contrast met de logge wijze waarop de rechtshandhaving opereert.

Trendwatchers hebben het momenteel druk. Sinds de pandemie is de wereld minder voorspelbaar. De gesignaleerde trends uit de CBA 2019 kwamen de afgelopen twee jaar nog duidelijker naar voren. Voor deze update worden maritieme trends en de situatie in Venezuela eruit gelicht. Ddaarna komen andere trends aan de orde, gegroepeerd aan de hand van de onderwerpen: fenomenen, netwerken en geografische patronen.

¹⁸ Izarali, 2017; Bourn, Peterkin, Pabarue, & Higgings, 2017; Ellis, 2018; InSight Crime, 2017.

¹⁹ Briscoe, 2011.

Maritieme trends

Volgens het *Center for International Maritime Security* (CRIMSEC) hebben maritieme activiteiten in de eerste maanden van de pandemie nieuw licht laten schijnen op een aantal veronderstelde wetmatigheden in de wereld van drugstransporten over het water.²⁰ Net als al het andere verkeer nam het maritieme verkeer af na het losbarsten van de pandemie. Je zou verwachten dat dan het maritieme verkeer met betrekking tot illegale activiteiten eveneens afneemt. Dat bleek niet het geval te zijn, althans niet in dezelfde mate, getuige het grote aantal drugsvangsten. Daarnaast is ook andere smokkelwaar onderschept, zoals vogels, geiten, cash geld en benzine. Dit bewijst hoe divers de smokkelpraktijken in de Caribische wateren zijn, aldus CRIMSEC. Gesignaleerd wordt dat smokkelaars steeds grotere schepen gebruiken voor steeds grotere transporten.

Bij de analyse is gekeken naar patronen van zogeheten *dark activity*²¹, waaronder *driften*, varen op een snelheid van onder de drie knopen, ontmoetingen op zee en afwijkingen van de koers. Uit de analyse bleek dat er tijdens de eerste maanden van de pandemie meer *dark activity* was dan in de vier maanden daarvoor. Het is mogelijk dat de toename kwam doordat er meer boten vast zaten op zee, maar dat verklaart dan vooral het *driften* en niet de andere varianten van *dark activity*. In ieder geval bleek duidelijk dat maritieme criminaliteit relatief ongehinderd door kon gaan en dat smokkelaars wellicht juist profiteren van de nieuwe situatie. CRIMSEC zag onder meer de volgende twee trends. Ten eerste worden zogeheten *reverse routes* of omgekeerde routes waargenomen. Daarmee wordt bedoeld dat drugs uit andere delen van de wereld dan de gebruikelijke delen de Caribische regio binnenkomen. Ten tweede worden andere, onverwachte, boten aangetroffen. CRIMSEC geeft aan dat de focus op containerschepen de aandacht kan afleiden van koelschepen of boten voor het vervoer van cement of vee die tegenwoordig ook worden ingezet voor drugsvervoer. Een andere trend die versterkt lijkt, is het gebruik van *narco-submarines*. Gebleken is dat dergelijke vaartuigen inmiddels de trans-Atlantische oversteek kunnen maken, aldus InSight Crime.²²

8

Venezuela

In het AIV-rapport uit 2020 wordt gesteld dat *'de Venezolaanse staat vanaf het begin van deze eeuw is gecriminaliseerd. Machtsmisbruik en cliëntelisme hebben zich diep kunnen nestelen waardoor Venezuela uitgroeide tot de belangrijkste exporteur in de regio van grensoverschrijdende criminaliteit.'*²³ Een respondent in Venezuela schetst de ontwikkelingen als volgt: *'Venezuela has become a Narco-state where drug cartels and international criminal organizations now run parts of the country with allies that include high ranking military officials, politicians, state governors and local politicians. This means that now we can observe a regionalization of crime and insecurity.'* Dit heeft geleid tot een stijgend aantal regionale en lokale criminele netwerken. Zulia en Falcon, de twee regio's die het dichtst bij de Benedenwindse eilanden liggen, zijn wetteloze staten die nauwelijks meer bestuurd worden. Volgens een rapport van *Transparencia Venezuela* uit 2020 kenmerkt de, vlak bij de Benedenwindse Eilanden gelegen, deelstaat Falcon zich door een smokkelcultuur. Met name de smokkel van illegale wapens wordt in dit rapport genoemd.²⁴ Functionarissen van de regionale autoriteiten, de lokale politie, de Nationale Garde, de marine en het leger maken deel uit van uitgebreide criminele netwerken die hun tentakels uitstrekken naar de Benedenwindse Eilanden. Het gaat niet alleen om drugs, maar in het recente verleden ook om koper, goud, diamanten, wapens, benzine, mensenhandel, prostitutie en smokkel. Dit netwerk opereert vanuit Punto Fijo en heeft connecties in Coro, Caracas, Maracaibo en Colombia.

²⁰ <http://cimsec.org/maritime-crime-during-the-pandemic-unmasking-trends-in-the-caribbean/45014>.

²¹ In normale omstandigheden zenden schepen altijd signalen uit. Er is sprake van *dark activity* als deze signalen niet meer worden uitgezonden of als ze niet meer gedetecteerd kunnen worden. Dit kan wijzen op criminele activiteiten, maar dat hoeft niet. Er kan ook sprake zijn van stroomuitval bijvoorbeeld.

²² <https://insightcrime.org/news/tides-turning-first-narco-sub-built-europe-seized-spain/>.

²³ AIV, 2020.

²⁴ *Transparencia Venezuela*, 2020.

De respondent uit Venezuela geeft aan dat veel Venezolanen illegale migratie als enige oplossing zien om uit de ellende te komen. In Punto Fijo en Coro geld wordt geleend zodat mensen kunnen vertrekken. Er zijn ten minste drie zogenaamde reisbureaus die 'reispakketten' verkopen naar Aruba, Curaçao of Sint Maarten. Pakketten naar Aruba kosten begin 2020 rond de 1700 dollar. Bedragen voor Curaçao beginnen bij 1000 dollar. De bedragen worden vastgelegd in een schuldverklaring met maandelijkse betalingen tegen rentepercentages van soms wel veertig procent. Bij wanbetaling wordt bedreigd met represailles tegen familie en vrienden in Venezuela. Feitelijk worden de schuldenaars gedwongen in de landen te blijven totdat de lening is afbetaald. Om te bedenken dat deze vluchtelingen ten prooi kunnen vallen aan mensenhandelaren is niet veel fantasie nodig. Respondenten geven aan dat er nog steeds op alle Benedenwindse eilanden signalen zijn van uitbuiting van Venezolaanse vluchtelingen door ondernemers in de bouw en de horeca- en hotelsector. Slachtofferschap van criminele uitbuiting is evenmin denkbeeldig. In dat geval worden ze gedwongen strafbare feiten te plegen voor anderen, bijvoorbeeld het verrichten van hand- en spandiensten voor criminele netwerken.

Fenomenen

Netwerken beschikken tegenwoordig over gevarieerde portfolio's. Met andere woorden: er staan veel verschillende criminele activiteiten op hun menu. Net als legale bedrijven doen ze aan diversificatie, onder meer om risico's te kunnen spreiden. Ook werken ze net als legale bedrijven vraag- en aanbodgestuurd. Als er ergens in de wereld een brandhaard is en er vraag komt naar diensten van mensensmokkelaars bijvoorbeeld, springen netwerken in dat gat. De vraag naar drugs is wereldwijd gestegen en er zijn nieuwe markten opgekomen. Ook het aanbod van drugs is gestegen en er zijn nieuwe productielanden ontstaan. Criminele netwerken maken net als legale bedrijven gebruik van technologische ontwikkelingen. En om te groeien hebben transnationale netwerken kapitaal nodig, onder meer om illegale ondernemingen op te zetten, om bedrijfsactiviteiten goed te laten verlopen en om te investeren in nieuwe activiteiten. Het gaat niet alleen om financieel kapitaal, maar ook om sociaal kapitaal, dat wil zeggen betrouwbare contacten en reputaties.²⁵

9

Sinds de COVID pandemie was het op het terrein van lokale criminaliteit vrij rustig in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Woninginbraak, overvallen en auto-inbraken namen overal af, hoewel er recentelijk weer stijgingen worden waargenomen, bijvoorbeeld in het aantal overvallen op Sint Maarten. De cijfers zijn een reflectie van de steeds veranderende patronen in de samenleving. Lockdowns, *shelter in place orders*, avondklokken, het wegblijven van toeristen zijn allemaal factoren die daaraan hebben bijgedragen. Overigens namen niet de afgelopen twee jaar niet alle vormen van lokale criminaliteit af. Huiselijke geweld en kindermisbruik lijken te zijn toegenomen. Zo registreerde Curaçao vorig jaar bijna tweehonderd incidenten van huiselijk geweld. Het jaar daarvoor waren dat er honderdtwintig. De stijging bleek overigens niet overal meteen uit de aangiftecijfers. Vermoed wordt dat het achterwege blijven van aangiften een gevolg is van een veranderde mobiliteit van daders en slachtoffers door de pandemie. Ook wordt melding gemaakt van een stijging van psychische problematiek, problemen in de familiesfeer en overlast. De ontwikkelingen in de criminaliteit in de landen wijken wat af van het patroon dat in andere landen zichtbaar is. Op veel plaatsen in de wereld zag je direct na het opheffen van lock downs flinke stijgingen, maar tot nu toe leek het in de landen mee te vallen. Dat is opmerkelijk omdat de condities waarvan wordt aangenomen dat ze criminaliteit veroorzaken in de landen verslechterd zijn. Wellicht is sprake van een na-ijleffect.

Uit de literatuur blijkt dat een aantal vormen van criminaliteit sinds het uitbreken van de pandemie wereldwijd zijn toegenomen. Het gaat hierbij onder andere om vormen van financieel-economische criminaliteit zoals fraude, corruptie, witwassen en criminaliteit gerelateerd aan online gambling, maar ook om cybercrime en migratiecriminaliteit. Of deze vormen van criminaliteit in de landen zijn toegenomen is de vraag. Dat moet de

---

²⁵ CSD, 2015.

komende periode blijken. Er zijn wel aanwijzingen voor. Hieronder volgt een toelichting op de meest opvallende trends, met uitzondering van cybercrime. Dit fenomeen is bij het onderdeel dreigingen al aan bod gekomen en er is nog te weinig bekend over cybercrime in de Caribische regio. Ongetwijfeld zal er in de volgende tweejaarlijkse CBA ruim aandacht voor moeten zijn. Zoals in de *Serious Organized Crime Threat Assessment 2021* van EUROPOL wordt opgemerkt: *'The threat from cyber-dependent crimes is set to further increase in volume and sophistication over the coming years. Cybercrime is highly dynamic, exploiting rapidly advancing technologies. Critical infrastructures will continue to be targeted by cybercriminals in the coming years, which poses significant risks.'*²⁶

Financieel-economische criminaliteit

Op het terrein van financieel-economische criminaliteit zijn diverse trends te ontdekken. Hiervoor kwam al aan bod dat de pandemie *disaster fraud* met zich meebrengt. Daar zijn in de landen voorbeelden van bekend. Een andere trend heeft betrekking op corruptie. Dat corruptie toeneemt door de gevolgen van de pandemie, is iets waar veel wetenschappers en veiligheidsdeskundigen het over eens zijn. De eerste tekenen zijn al daar. Als gevolg van de economische situatie en inkrimpende budgetten neemt de ontvankelijkheid van medewerkers binnen rechtshandavingsinstanties toe. Daarnaast zijn er allerlei nieuwe mogelijkheden door het beschikbaar komen van fondsen voor de ondersteuning van burgers en bedrijven als om fondsen die de Rijksoverheid beschikbaar stelt aan de landen in de vorm van de zogeheten landspakketten.

Corruptie

Volgens het *Anti-corruption Resource Centre* heeft de pandemie geleid tot een golf van corruptie gepleegd door hoge regeringsfunctionarissen uit de hele wereld.²⁷ Csonka en Salazar merken op dat *'deze ongekende en langdurige noodsituatie, met haar destabiliserende effect op onze sociale structuur en onze overheidsstructuren een gunstig klimaat heeft geschapen voor criminele activiteiten en met name voor corruptie en omkoping.'*²⁸ Schotborgh - van de Ven identificeert in haar boek *De Wortels van publieke fraude en corruptie in het Caribisch deel van het Koninkrijk* een aantal kwetsbare processen.²⁹ Iets meer dan een kwart van de zaken die zij bestudeerde heeft betrekking op de verstrekking van vergunningen. Dit betreft zowel werk- en verblijfsvergunningen als bouwvergunningen. In vijftien procent van de zaken gaat het om het transport van drugs en zijn publieke ambtsdragers betaald om 'even niet op te letten' als drugscriminelen actief waren, aldus Schotborgh - van de Ven. Ze merkt hierbij op dat andere onderzoeken in de Caribische regio het beeld bevestigen van de grote invloed van de drugshandel op de overheid en de politiek in de Cariben en dat politieke partijen worden gefinancierd met drugsgeld, al zijn ze zich daar niet altijd van bewust. In een kwart van de overige zaken draait het om opdrachtverlening, dat wil zeggen inkoop van goederen en diensten en aanbesteding van werk. Het is te verwachten dat de plannen in de landspakketten tot allerlei aanbestedingsprocedures gaan leiden. Gezien de risico's voor corruptie die dergelijke procedures met zich meebrengen wordt in de literatuur aanbevolen toezichthoudende instanties daar vanaf het begin af aan bij te betrekken.

Naast aanbestedingen noemt Schotborgh – Van de Ven nog een aantal andere kwetsbare processen, zoals het toelatingsproces van migranten, het verlenen van vergunningen en de uitgifte van grond. Hoewel de landen er economisch gezien niet goed voorstaan, zijn ze welvarender dan veel andere landen in de regio. Het is goed mogelijk dat de COVID pandemie een grotere stroom van migranten naar de landen tot gevolg heeft en er druk ontstaat op de diensten die verantwoordelijk zijn voor het toelatingsproces. Of de pandemie effect heeft op de

²⁶ EUROPOL, 2021.

²⁷ U4 Anti Corruption Resource Centre (<https://www.u4.no/topics/covid-19-and-corruption/basics>).

²⁸ Csonka & Salazar, 2021.

²⁹ Schotborgh - van de Ven, 2019.

vraag naar vergunningen en grond is nog niet bekend. Het valt respondenten wel op dat momenteel veel wordt gebouwd in de landen. Dit kan te maken hebben met de lage rentestand in Nederland waardoor het aantrekkelijk is te investeren in onroerend goed in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Ondanks of misschien wel dankzij de COVID-crisis lijkt het projectontwikkelaars goed te gaan. Gronduitgifte is een onderwerp dat in de gesprekken met respondenten voor dit onderzoek regelmatig ter sprake kwam. Op alle eilanden worden vraagtekens gesteld bij de ondoorzichtige wijze waarop grond van eigenaar wisselt. De uitgifte van grond in erfpacht wordt wel het ‘speeltje van de bovenwereld’ genoemd.³⁰ Om allerlei redenen verdient het aanbeveling zorgvuldig te onderzoeken wie wat bouwt met welk geld voordat grond wordt uitgegeven of vergunningen worden verleend.

Witwassen

Een belangrijke trend op het terrein van financieel economische criminaliteit is de toename van witwaspraktijken. Het zijn momenteel gouden tijden voor witwassers. De economische crisis als gevolg van de pandemie geeft ongekende mogelijkheden om bedrijven over te nemen, panden op te kopen en grond te verwerven. Voeg het groeiende gebruik van *bitcoin* en andere *cryptocurrencies* daaraan toe en je hebt een perfect recept voor het witwassen van grote bedragen en tegelijkertijd een positie te verwerven in de bovenwereld zonder dat je daarvoor cash geld hoeft te verplaatsen. Daarbij komt dat het gebruik van dergelijke digitale *currencies* nog nauwelijks gecontroleerd en gereguleerd is. Hoewel *Cryptocurrencies* nog geen gebruikelijk betaalmiddel zijn in de Caribische regio, zijn ze wel in opkomst. Het wordt steeds moeilijker om met cash geld te betalen of het bancaire systeem te gebruiken voor witwassen waardoor witwassers hun heil zoeken bij meer complexe manieren om wit te wassen waarbij ze hulp van facilitators nodig hebben. Beroepsgroepen die vanuit de aard van hun werk meer risico lopen betrokken te raken bij witwassen zijn bijvoorbeeld makelaars, notarissen, accountants en belastingadviseurs.

11

Een trend die al voor de pandemie zichtbaar was, is de toename van *Trade Based Money Laundering* (TBML). Het Nederlandse *Anti Money Laundering Centre* omschrijft TBML als het gebruiken dan wel opzetten van handelstructuren om crimineel geld wit te wassen.³¹ In de literatuur wordt China regelmatig in verband gebracht met witwassen via TBML. China exporteert steeds meer goederen over de hele wereld. Gezien de banden met de Caribische landen en de vele Chinese supermarkten en hardware stores, is het niet onaannemelijk dat Chinezen in de landen zich naast *underground banking* bezighouden met TBML. Ook het al eerder genoemde opkopen van onroerend goed past in dit schema.

Dat de onroerend goed- of vastgoedsector gevoelig is voor witwassen komt ook naar voren uit het National risk assessment witwassen en terrorismefinanciering (NRA) voor Caribisch Nederland van 2021³² Met name Bonaire kan interessant zijn voor investeringen in vastgoed met crimineel geld dat onder andere afkomstig is uit Europees Nederland. Andere vormen van witwassen in Caribisch Nederland zijn witwassen via banken, witwassen via ondergronds bankieren inclusief geldtransactiekantoren, witwassen via het fysiek verplaatsen van contant geld, witwassen via rechtsvormen, witwassen via fingeren van bedrijfsomzet en witwassen via *loan back* constructies.

In de NRA van 2021³³ van Aruba wordt het risico van witwassen geschat op *medium-high*, onder meer vanwege de geografische locatie, de uitstekende infrastructuur en de goed ontwikkelde financiële- en zakensector.

³⁰ Van der Zee & Hoebé, 2019.

³¹ <https://www.amlc.nl/wat-is-trade-based-money-laundering-tbml/>.

³² Van der Veen & Heuts, 2021.

³³ National Money Laundering Risk Report of Aruba, 2021.

Delicten met de grootste witwasdreiging zijn drugshandel, grootschalige cashsmokkel, omkoping en corruptie en underground banking. Verder wordt in de NRA geconstateerd dat Aruba als gevolg van de Venezolaanse crisis te maken heeft met een toename van illegale immigranten, goudsmokkel en instroom van illegale fondsen die in onroerend goed zijn geïnvesteerd. De witwasdreiging voor de *trust sector* wordt eveneens *medium-high* geschat en er zijn de volgende bedreigingen geïdentificeerd: investering van illegale gelden in lokaal onroerend goed of erfpachtgrond en investeringen vanuit landen waar politieke onrust heerst. Het feit dat de lokale *Trust and Company Service Provider's* in Aruba van oudsher al diensten verlenen aan Venezolaanse cliënten en Venezuela op een steenworp afstand ligt, draagt volgens de NRA bij aan de dreiging van infiltratie van fout geld in de Arubaanse economie. Venezuela staat met 18 procent bovenaan de lijst van herkomstlanden van *Ultimate Beneficial Owners* (UBO's)³⁴ staat. Daarnaast wordt een toename geconstateerd van contante stortingen door subjecten van Chinese afkomst. Ook InSight Crime besteedt aandacht aan de verplaatsing van grote sommen cashgeld. Dit zou met name een methode zijn die gehanteerd wordt door Venezolaanse netwerken.³⁵

Uit het onderzoek van InSight Crime in 2019 blijkt tevens dat de kwetsbaarheid van de landen voor witwassen groot is.³⁶ InSight Crime constateert dat vooral wordt witgewassen in de horeca, het bankwezen, de bouw en de online goksector. Deze laatste sector wordt in verband gebracht met de Italiaanse maffia. Witwassen wordt volgens InSight Crime in de hand gewerkt door de aanwezigheid van *economic weak spots* ofwel economische zwakke plekken. Daarmee wordt bedoeld op plaatsen die ideale omstandigheden bieden voor witwassen zoals *Free Trade Zones*³⁷ (FTZ's), belastingparadijzen en landen zonder financiële controles of meldingsprocedures voor verdachte transacties. Alle landen beschikken echter over een goed *framework* om witwassen aan te pakken en over deugdelijk functionerende *Financial Intelligence Units*. Aruba en Curaçao beschikken wel over FTZ's. Dezelfde omstandigheden die FTZ's aantrekkelijk maken voor legale handelsdoeleinden zorgen er ook voor dat ze aantrekkelijk zijn voor illegale handelsdoeleinden, met name voor *Trade Based Money Laundering* (TBML).

12

Een ander *economic weak spot* is de *offshore* wereld. Begin oktober van dit jaar is de derde grote verzameling vertrouwelijke financiële documenten gelek naar de pers. De papers zijn gepubliceerd door het *International Consortium of Investigative Journalists* (ICIJ). Na de *Panama Papers* en de *Paradise Papers* kon de wereld nu ook kennismaken van de *Pandora Papers*. Uit de documenten bleek opnieuw hoe de rijken en machtigen der aarde waaronder staatshoofden, hoge ambtenaren, beroemdheden en bekende criminelen hun vermogen verbergen en geld witwassen in belastingparadijzen, hierbij onder andere gebruikmakend van *offshore* constructies in Aruba en Curaçao.

Criminaliteit gerelateerd aan online gambling

Al aan het begin van de pandemie is voorspeld dat *online gambling* zou toenemen. Deze voorspelling is ruimschoots uitgekomen. *Online gambling* was al een groeiende en bloeiende bedrijfstak, maar deze trend is door de pandemie versterkt. Verwacht wordt dat de *global gambling market* in 2027 een omvang bereikt van

---

³⁴ Een UBO is de uiteindelijke belanghebbende, dat wil zeggen de eigenaar of degene die zeggenschap heeft over een onderneming, stichting of vereniging.

³⁵ InSight Crime, 2020.

³⁶ InSight Crime, 2020.

³⁷ *Free-trade zone, also called foreign-trade zone, formerly free port, is an area within which goods may be landed, handled, manufactured, or reconfigured, and reexported without the intervention of the customs authorities. Only when the goods are moved to consumers within the country in which the zone is located do they become subject to the prevailing customs duties. Free-trade zones are organized around major seaports, international airports, and national frontiers.* (<https://www.britannica.com/topic/free-trade-zone>).

bijna 130 miljard dollar.³⁸ Dankzij *Virtual Reality*³⁹ is het mogelijk een virtueel casino binnen te gaan en te spelen zonder dat je de deur uit hoeft. Een andere innovatie die bijdraagt tot de groei van de bedrijfstak is *mobile gambling*. Te denken valt hierbij aan gokspellen die je met je op je smartphone of tablets kunt spelen. Ook in de gokwereld wordt het steeds gebruikelijker met *cryptocurrency* te betalen. In Nederland is het sinds 1 oktober 2021 mogelijk te gokken bij online bedrijven met een vergunning. Deelname aan een spel zonder vergunning is strafbaar en kan een boete van 8.700 euro opleveren.⁴⁰ Volgens de Kansspelautoriteit zijn er allerlei risico's verbonden aan illegaal online gokken. Naast het risico van een gokverslaving komt het ook voor dat spelers worden opgelicht of hun winsten niet uitgekeerd krijgen. Een andere risico is dat deze sector kwetsbaar is voor witwassen zowel door de aanbieders van de sites als door de spelers. *Online gambling* wordt sterk gelinked aan de Italiaanse maffia.⁴¹ Online gokken biedt volgens het AMLC veel mogelijkheden om zwart geld wit te wassen.⁴² Zo kun je de herkomst van het geld maskeren door je zwarte geld via een gokplatform door te sluisen. Voor de aanbieder kan een online gokplatform aantrekkelijk zijn omdat weinig zicht is op de geboekt omzet en sprake kan zijn van grote volumes internationale transacties. Vanwege alle risico's is *online gambling* in veel landen verboden of aan strenge vergunningen geboden.

Op Curaçao is een vergunning nodig om online kansspelen aan te kunnen bieden. Het is echter vrij eenvoudig om aan een vergunning te komen. Zo'n twintig jaar geleden zijn eenmalig een paar zogeheten masterlicenties uitgegeven aan een handjevol bedrijven. Feitelijk is sprake van een oligopolie, dat wil zeggen dat een paar aanbieders de economische macht hebben. De masterlicentiehouders hebben naar schatting ruim duizend sublicenties uitgegeven.⁴³ Die zijn te zien als gebruiksrechten. Op de houders van sublicenties wordt nauwelijks toezicht uitgeoefend. *Online gambling* is door InSight Crime dan ook geïdentificeerd als een '*major concern*' in de Dutch Caribbean, in het bijzonder in Curaçao.⁴⁴

13

Migratiecriminaliteit

'Covid-19 is worsening human trafficking. States should take action', waarschuwt de *Council of Europe's Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings* (GRETA). Migranten worden nog steeds onder gevaarlijke omstandigheden gesmokkeld naar andere delen van de wereld waar ze gemakkelijk ten prooi vallen aan mensenhandelaren. Ook in de Caribische regio zijn mensensmokkel, mensenhandel en illegale grensoverschrijding bekende fenomenen. Naast Venezolanen gaat het onder meer om Colombianen, Dominicanen, Haïtianen en Jamaicanen. Pullfactoren zijn onder meer de relatief hoge inkomens, de goede gezondheidszorg en de toegankelijkheid van het onderwijs.⁴⁵ De COVID-19 crisis heeft zeker impact gehad op migratie, maar ook hier geldt dat de netwerken en facilitators die zich daarmee bezighouden zich snel hebben aangepast aan de gewijzigde omstandigheden en dat de vraag naar hun diensten eerder is toe- dan afgenomen. Onzekerheid als gevolg van mobiliteitsrestricties heeft naar alle waarschijnlijkheid zowel de vraag als de kosten opgedreven.⁴⁶ Pushfactoren zijn onveranderd gebleven en legale migratiepaden zijn nog moeilijker begaanbaar.

³⁸ <https://www.grandviewresearch.com/press-release/global-online-gambling-market>.

³⁹ Virtual reality is een computertechniek waarmee een realistische situatie gecreëerd kan worden in een online omgeving, bijvoorbeeld met behulp van een 360 gradenbeeld en een speciale bril. Vaak is in een online omgeving waarin wordt nagebootst.

⁴⁰ <https://kansspelautoriteit.nl/aanpak-misstanden/aanpak-illegale-online-gokspelen/>.

⁴¹ <https://www.occrp.org/en/daily/13985-italian-mafia-bets-on-illegal-online-gambling>.

⁴² <https://www.amlc.nl/online-gokken-als-witwasmethode/>.

⁴³ <https://antilliaansdagblad.com/nieuws-menu/22333-licentiegeld-online-gaming-verdubbeld>.

⁴⁴ InSight Crime, 2020.

⁴⁵ Bruin & Groot, 2014.

⁴⁶ Sanchez & Achilli, 2020.

Aangezien de Caribische landen ondanks de slechte economische situatie er nog altijd beter voorstaan dan veel buurlanden is het te verwachten dat de migratieproblematiek, vooral voor Venezolaanse vluchtelingen *far from over is*. Gesignaleerd wordt dat mensenhandel nog meer ondergronds is gegaan en dat vaker sprake lijkt te zijn van lokale slachtoffers. Het werkterrein van de Venezolaanse 'trago meisjes'⁴⁷ op de Benedenwindse eilanden is verplaatst van snèks naar woningen. Dit levert meer risico's op voor de vrouwen omdat daar geen enkele sociale controle is. Alle landen in het Caribisch deel van het Koninkrijk staan momenteel op de *Tier 2 watch list*.⁴⁸ Over Aruba bijvoorbeeld staat in het TIP rapport van 2021 vermeld dat Aruba een transit- en eindbestemming is voor vrouwen, mannen en kinderen die het slachtoffer zijn van sekshandel en dwangarbeid.⁴⁹ Aruba neemt deze signalen serieus en de Taskforce Mensenhandel en Mensensmokkel Aruba (TMMA) is bezig met de inrichting van een Coördinatiecentrum Mensenhandel-Mensensmokkel Aruba (CMMA). Duidelijk is in ieder geval dat dit thema in de landen de komende jaren meer aandacht verdient.

Netwerken

Hedendaagse transnationale netwerken hebben een ding gemeen: ze bestaan zelden nog langer dan een paar jaar in dezelfde samenstelling.⁵⁰ Organisaties die aan de oude definities voldoen, bestaan nog altijd, maar zij zijn niet meer van deze tijd. Organisaties versplinteren, verliezen hun macht of verleggen hun werkterrein naar de legale handel. Een andere ontwikkeling die wordt gesignaleerd in verband met de globalisering en de toenemende complexiteit van processen en connecties, is dat het succes van transnationale netwerken niet zozeer meer wordt bepaald door productieprocessen, maar door logistieke processen.⁵¹ Research professor Latin America Studies Evan Ellis maakt onderscheid tussen verschillende organisaties en netwerken in Zuid-Amerika en de Caribische regio: cartels, intermediairs, gangs en ideologisch georiënteerde groepen.⁵² In de Dutch Caribbean gaat het vooral om uitvoerders en intermediairs. Uitvoerders zijn de loopjongens. Het zijn de boots on the ground in de landen; de handen en voeten van de transnationale criminaliteit. Intermediairs spelen een essentiële rol in transitlanden en bepalen door hun aanwezigheid voor een deel de aantrekkelijkheid van een transitland. Zij hebben de connecties en ze kennen de wegen. De groep intermediairs is onder te verdelen in coördinatoren en facilitators. Coördinatoren zijn intermediairs, ook wel criminele makelaars of brokers genoemd, die onderdeel uitmaken van de onderwereld en in de landen zorgen voor logistieke processen, het verdelen van opdrachten en het onderhouden van contacten met andere netwerken. Facilitators zijn actoren in de bovenwereld van de landen zoals juristen en accountants, medewerkers van rechtshandhavinginstanties of bestuurders die door hun kennis en positie diensten kunnen verlenen aan de transnationale netwerken. In de Caribische landen zijn zowel coördinatoren als facilitators aanwezig.

14

In een recent rapport constateren Het *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC) en EUROPOL dat de huidige trend van fragmentatie van het criminele landschap in Colombia heeft geresulteerd in nieuwe allianties en nieuwe kansen voor Europese criminele netwerken om contacten te leggen met netwerken die zich bezighouden met de productie van cocaïne.⁵³ Op deze wijze kunnen de netwerken hun handel vrijwel direct bij de bron betrekken en daarmee de kosten van tussenpersonen besparen. Het gaat onder andere om Albanees-sprekende netwerken afkomstig uit de Westelijke Balkan. Hoewel ze nog niet in grote getalen aanwezig lijken te zijn, zijn mogelijke vertegenwoordigers van deze netwerken gesignaleerd in de landen. Van oudsher wordt de grootschalige trans-Atlantische drugshandel vooral gedomineerd door gevestigde criminele netwerken met goede connecties, zoals de Italiaanse *'Ndrangheta*. De concurrentie van nieuwkomers betekent echter niet dat deze gevestigde netwerken wat anders zijn gaan doen. Zij lijken onverminderd door te gaan met hun activiteiten

⁴⁷ Trago meisjes zijn veelal ongedocumenteerde vrouwen die in *roadside* bars werken en commissie krijgen voor de drankjes die mannen voor hen kopen, maar daar blijft het niet altijd bij. Het komt ook voor dat ze seksuele diensten verlenen.

⁴⁸ US Department of State, 2021.

⁴⁹ National Money Laundering Risk Report of Aruba, 2021.

⁵⁰ Ellis, 2018.

⁵¹ Miraglia & Ochoa, 2012.

⁵² Ellis, 2018.

⁵³ UNODC and EUROPOL, 2021.

en dat zou een verklaring zijn voor de toename van cocaïne op de Europese gebruikersmarkt. Ook InSight Crime noemt Albanese netwerken, het Tito en Dino Cartel⁵⁴ en de *'Ndrangheta*, als de belangrijkste afnemers van cocaïne die naar Nederland gaat.⁵⁵ In het *European Drug Report 2020* wordt een interessante trend geschetst met betrekking tot groepen uit de Balkan die samenwerken met netwerken uit Spanje, Nederland, Duitsland, Oostenrijk en Kroatië. Het schijnt dat zij een *crowdsourcing businessmodel* hanteren bij de groothandel in cocaïne en dat ook zij dichterbij de bron proberen te komen.⁵⁶ Dat zou betekenen dat ze zonder over veel geld te beschikken kunnen participeren in lucratieve transporten en dat ze risico's kunnen spreiden. Het betekent tevens dat opsporingsonderzoeken naar dergelijke grote transporten door de betrokkenheid van veel spelers nog complexer worden.

Zoals in de CBA 2019 al aan de orde kwam, zijn hedendaagse netwerken zeer divers. Dit beeld is tevens zichtbaar in de landen. Op Curaçao bijvoorbeeld werken lokale netwerken samen met Surinaamse netwerken en met de zogeheten Mocro maffia. Dit zijn netwerken waarvan de leden hoofdzakelijk van Marokkaans Nederlandse afkomst zijn. Zij zijn met name actief in Nederland en Antwerpen, maar ze slaan hun vleugels steeds verder uit en zijn berucht vanwege hun gebruik van excessief geweld. Ridouan Taghi, een van de bekendste representanten van de Mocro maffia, wordt gezien als opdrachtgever van de moord op de advocaat Derk Wiersum en misdaadjournalist Peter R. de Vries. In het opsporingsonderzoek naar de moord op De Vries lijkt de connectie tussen de Mocro maffia en het Caribisch deel van het Koninkrijk bevestigd te worden met de recente arrestatie van een handlanger van Taghi. Ook de in 2014 neergeschoten bekende Curaçaose crimineel Gwenette Martha behoorde tot de Mocro maffia.

15

Een andere trend die al langer zichtbaar is, betreft de groeiende invloed van Venezolaanse *megabanda* die zich bezighouden met kidnapping, carjacking, afpersing, moord en handel in contrabande en gebruik maken van lange afstandswapens en militair materieel.⁵⁷ Ook het *Venezuelan Violence Observatory* signaleert het ontstaan van steeds meer *megabanda* in Venezuela die variëren in grootte van vijftig tot enkele honderden leden.⁵⁸ Vaak betreft het een samenvoeging van twee of meerdere criminele organisaties. Deze bendes bestaan uit een leider of *principal*, luitenanten of *luceros*, *soldiers* en *triggers*; jonge leden die het territorium van de bende bewaken. Deze grote netwerken opereren in toenemende mate transnationaal. Te denken valt hierbij aan *Tren de Aragua*, *Tren del Norte* en *Los Leal*, maar ook aan *Los Lobos*. Opvallend is dat een deel van deze bendes wordt bestuurd door criminelen die vastzitten in gevangnissen in de regio. Sterker nog, gevangnissen stonden aan de wieg van een aantal *megabanda* en het is een illustratie van het feit dat gevangnissen fungeren als criminele 'universiteiten' waar banden voor het leven worden gesmeed en criminele kennis wordt overgedragen. Overigens zijn de banden in de gevangenis niet altijd warm. In september van dit jaar braken massale rellen uit in een gevangenis in Ecuador waarbij meer dan honderd gedetineerden om het leven kwamen.⁵⁹ De gewelddadigheden zouden het gevolg zijn van bendeoorlogen.

---

⁵⁴ InSight Crime schrijft over het Tito and Dino Cartel: *Currently one of the most notorious Balkan networks is the Tito and Dino Cartel. Led by Edin Gačanić, the organization has a strong footprint in Dubai and the Netherlands, and Bosnian police believe it controls one third of the cocaine that enters the port of Rotterdam. The US Drug Enforcement Administration (DEA) considers the network to be one of the 50 largest drug trafficking operations on the planet* (<https://insightcrime.org/investigations/cocaine-criminal-steroid/>).

⁵⁵ InSight Crime, 2019.

⁵⁶ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and EUROPOL, 2019.

⁵⁷ Transparencia Venezuela, 2020; <https://www.caracaschronicles.com/2019/11/04/mega-gangs-a-closer-look/>.

⁵⁸ <https://borgenproject.org/tag/the-venezuelan-violence-observatory/>.

⁵⁹ <https://www.npr.org/2021/09/30/1041799017/a-riot-in-a-massive-prison-in-ecuador-has-left-more-than-100-inmates-dead>.

De rellen in Ecuador zijn geen geïsoleerd incidenten. Eerder dit jaar waren er bloedbaden in Ecuadoraanse gevangenissen en elders in de regio. Volgens de Ecuadoraanse president zijn gevangenissen in toenemende mate het toneel van een machtsstrijd tussen criminele organisaties.⁶⁰ Het is niet ondenkbaar dat dit ook kan gebeuren in de penitentiaire inrichtingen in de landen. Voortgezet crimineel handelen – het fenomeen dat de winkel van criminelen in de gevangenis gewoon openblijft – is in ieder geval al bekend. Respondenten van rechtshandavingsinstanties geven aan dat dit in het Caribisch deel van het Koninkrijk ook veelvuldig voor komt. Daarnaast bevestigen respondenten het groeiende aandeel van Venezolaanse netwerken in transnationale criminaliteit in de regio. Leden van deze netwerken zijn gesignaleerd op de Benedenwindse Eilanden waar ze contacten lijken te onderhouden met lokale criminelen. *Los Lobos* is een van deze netwerken. Dit is ook een zogeheten *prison gang* die vermoedelijk in 2013 is gevormd in een gevangenis in de buurt van de plaats Coro in de deelstaat Falcon. Sinds 2017 zouden zij zich bezighouden met het transport van drugs en smokkel van Venezolanen naar de Benedenwindse eilanden. In de interviews voor deze CBA kwam aan de orde dat Venezolaanse netwerken de plaats lijken in te nemen van Colombiaanse netwerken.

Hoewel leden van netwerken, zoals gezegd, in de landen aanwezig zijn, gebruiken netwerken vaak tussenpersonen die in de landen gevestigd zijn. In de vorige CBA is stilgestaan bij de centrale rol van intermediairs, te weten de coördinatoren en facilitators. Opgemerkt werd dat de aantrekkelijkheid van een transitland deels wordt bepaald door hun aanwezigheid omdat zij met hun connecties en kennis toegang bieden tot de infrastructuur van een land. De rol van intermediairs is sinds de pandemie alleen maar groter geworden. Een belangrijke reden voor de centrale positie van intermediairs is dat het door de reisrestricties voor leden van criminele netwerken moeilijker was en is om elkaar *face-to-face* te ontmoeten, zoals gebruikelijk is om grote deals te sluiten, aldus InSight Crime.⁶¹ Vertrouwde coördinatoren zijn dan *the next best thing*. Als gevolg daarvan ontstaat een nieuwe subtype netwerken, gecentreerd rond coördinatoren. Aannemelijk is dat ook de rol van facilitators groter is geworden. Dat heeft onder meer te maken met verschuivingen in fenomenen. Als financieel-economische criminaliteit en corruptie toenemen, betekent dat meer werk voor facilitators. Voor het opkopen van onroerend goed met dubieus geld zijn notarissen nodig en om illegaal vermogen te kunnen verhullen of buiten bereik van de belasting te houden, zijn financiële adviseurs nodig.

16

Niet nieuw, maar mogelijk wel toegenomen, is de trend dat de *Boliburgueses* – de Venezolaanse *nouveau riche* of nieuwe rijken die hun rijkdom danken aan het regime van de vorige Venezolaanse president Chavez – vastgoed opkopen met geld waarvan wordt vermoed dat het afkomstig is van drugshandel, goudhandel, corruptie en witwaspraktijken. Onder de huidige president Maduro is de macht en invloed van de *Boliburgueses* toegenomen. Ondanks reisrestricties vliegen ze heen en weer met privévliegtuigen tussen Venezuela en de Benedenwindse Eilanden. Ook in het recente AIV-rapport wordt gemeld dat op Aruba een toename zichtbaar is van Venezolaanse investeringen in bedrijven en vastgoed met geld waarvan de herkomst onduidelijk is.⁶²

Een laatste groep of netwerk is de groep Chinezen die in alle landen aanwezig is en met name supermarkten en *hardware stores* exploiteert. In het Veiligheidsbeeld voor de BES-eilanden uit 2019 wordt aandacht besteed aan deze groep die zich zonder problemen lijkt te kunnen vestigen.⁶³ Uit een opsporingsonderzoek uit Curaçao is gebleken dat zij verblijfsvergunningen ‘kopen’. Tevens blijkt uit onderzoeken dat sommige Chinese ondernemers actief zijn op het gebied van underground banking, mensenhandel en mensensmokkel in het Caribisch deel van

⁶⁰ <https://www.npr.org/2021/09/30/1041799017/a-riot-in-a-massive-prison-in-ecuador-has-left-more-than-100-inmates-dead>.

⁶¹ <https://insightcrime.org/news/analysis/gamechangers-2020-predictions-for-2021/>.

⁶² AIV, 2020.

⁶³ Van der Zee & Hoebé, 2019.

het Koninkrijk. De Chinese aanwezigheid is eveneens zichtbaar in de rest van de regio. Er is echter weinig bekend over wat zich in deze gesloten groep afspeelt. In de interviews voor deze update wordt gerapporteerd dat Chinezen terreinen, woningen en bedrijven opkopen. Dit was voor de pandemie al het geval, maar respondenten denken dat dit toeneemt. Wat opvalt is dat het hier soms ook om minder courante onroerend goederen gaat waar ze ogenschijnlijk weinig mee doen. De Chinese aanwezigheid is de AIV niet ontgaan. De AIV stelt: *'Er is voldoende aanleiding om de groeiende Chinese interesse – ook in de Caribische delen van het Koninkrijk – niet alleen door een economische bril te bezien. Afhankelijkheid van Beijing kan een grote bedreiging vormen voor de vrijheid en de veiligheid van burgers in de regio. De landen van het Koninkrijk staan samen sterker indien ze handelen vanuit een gedeelde visie op de (risico's van) groeiende Chinese invloed.'*⁶⁴

Geografische patronen

Sinds 2010 zijn er aanwijzingen dat de Caribische regio weer sterk in opkomst is.⁶⁵ *Het is een bekend gegeven dat illegale goederen zoals drugs en wapens vaak worden vervoerd over routes die van oudsher gebruikt werden voor andere illegale of semi-illegale goederen. Dergelijke oude, vertrouwde routes zijn er in de Caribische regio in overvloed. Voor de Benedenwindse Eilanden geldt dat er al sinds jaar en dag goederen worden gesmokkeld vanaf de kust van Venezuela. Dit land ontloopte zich de afgelopen jaren tot een van de belangrijkste hubs voor transnationale criminaliteit in de regio.*⁶⁶ *Drugsroutes via het Caribisch deel van het Koninkrijk leiden voor een groot deel naar Nederland dat een belangrijk transitland is en zelfs een van de key distribution hubs wordt genoemd.*⁶⁷ *Wat transnationale criminaliteit betreft, is het niet onredelijk te concluderen dat het Caribisch deel van het Koninkrijk last heeft van de nauwe band met Nederland.*

Als de afgelopen twee jaar een ding duidelijk werd, dan is het wel dat het probleem van de transnationale criminaliteit en de daarmee gepaard gaande ondermijning in Nederland groot is. De meningen zijn verdeeld over de vraag of het probleem al lang zo groot was en gewoon niet goed is onderkend of dat het vooral de laatste jaren is toegenomen. Feit is dat sprake is van een voor Nederlandse begrippen ongekende verharding van de criminaliteit. De trend van offensief geweld vindt bevestiging in de literatuur en is ook elders in de wereld zichtbaar. Daarbij komt dat steeds meer bekend wordt over corruptie in alle lagen van de Nederlandse overheid en infiltratie van het bedrijfsleven en het openbare leven door criminele netwerken. Met dit laatste wordt bedoeld dat criminele netwerken zich nestelen in wijken en andere gemeenschappen zowel in de werkelijke wereld als in de onlinewereld. De portfolio's van criminele groeperingen zijn divers zoals in de CBA 2019 aan bod kwam, maar cocaïnehandel is een vast onderdeel van het repertoire van in Nederland opererende netwerken.

Tegenwoordig wordt ongeveer tachtig procent van de drugs via de zeevaart vervoerd, aldus InSight Crime.⁶⁸ De belangrijkste van deze transportmethoden voor het vervoer van cocaïne in bulk naar Nederland is de containervaart. Rotterdam en Antwerpen, als de twee drukste havens van West-Europa, zijn volgens InSight Crime de *chokepoints*⁶⁹ voor cocaïne die Nederland binnenkomt. De UNODC en EUROPOL constateren ook dat het middelpunt van de Europese cocaïne markt is opgeschoven naar het Noorden.⁷⁰ Dit heeft alles te maken met de zogeheten *containerization* van het transport van verdovende middelen. Gebruik van containervervoer naar de *high-volume* havens van Antwerpen, Rotterdam en Hamburg neemt toe, menen ook de UNODC en EUROPOL. Uit informatie over inbeslagnames in deze havens blijkt dat een groot deel van de containers

⁶⁴ AIV, 2020.

⁶⁵ InSight Crime, 2017; Ellis, 2018.

⁶⁶ InSight Crime, 2019.

⁶⁷ EMCDDA & Europol, 2016.

⁶⁸ InSight Crime, 2020.

⁶⁹ Een *chokepoint* is een punt, zoals haven en luchthavens waar criminele stromen bij elkaar komen en waar rechtshandavingsinstanties op kunnen interveniëren.

⁷⁰ UNODC and EUROPOL, 2021.

rechtstreeks uit de bronlanden komt. Dit lijkt in lijn te zijn met de constatering in de literatuur dat de netwerken steeds 'brutaler' worden. Respondenten bevestigen dit. Een van de respondenten stelde dat het kennelijk zo goed gaat en dat er zoveel cocaïne in omloop is dat ze het zich kunnen permitteren wat minder voorzichtig te zijn. Gezien de trend om cocaïne rechtstreeks naar de afzetlanden te vervoeren, is het niet ondenkbaar dat de rol van transitlanden in de Dutch Caribbean kleiner wordt. Daar staat tegenover dat handelsbeperkingen het onmogelijk maken cocaïne rechtstreeks naar andere werelddelen te vervoeren vanuit Venezuela. Vanwege de banden tussen de Benedenwindse Eilanden en Venezuela ligt het in de verwachting dat Venezolaanse netwerken naast landroutes gebruik blijven maken van Caribische routes.

Hoewel de Dominicaanse Republiek en Trinidad en Tobago momenteel de belangrijkste cocaïne hubs zijn van de Caribische regio, heeft Curaçao de twijfelachtige eer de belangrijkste transithaven voor drugs van de landen te zijn. Ook InSight Crime schaarde de haven onder de categorie *established hotspots*.⁷¹ Economisch gezien was de zeehaven van Curaçao altijd al een interessante haven omdat het een van de weinige diepzeehavens is in de Caribische regio en buiten het orkaangebied ligt. Verder beschikt de haven over een containerterminal en een droogdok waardoor de haven uitermate geschikt is als distributiepunt voor de regio en daarbuiten. Deze eigenschappen maken de haven tevens geschikt voor criminele logistieke processen. In een rapport over drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven in 2019 zijn diverse *crimescripts* uitgewerkt waarmee inzichtelijk wordt hoe criminele handelingen in havens kunnen plaatsvinden en welke beslissingsprocessen daaraan ten grondslag liggen.⁷² Binnen een script zijn diverse scenario's te onderscheiden. Suriname en de Dutch Caribbean komen in het rapport aan de orde bij het zogeheten ladingscript, dat wil zeggen het vervoer van drugs via de lading van een containerschip. Cocaïne uit Suriname en de Dutch Caribbean wordt regelmatig aangetroffen in ladingen bestemd voor particulieren, zoals verhuisboedels of geschenkpakketten.

18

Een andere methode van transport die steeds vaker wordt gesignaleerd, is het gebruik van privévliegtuigen. De pandemie zou drugstraffickers in de richting van deze vervoersmethode drijven. In *het European Drug Market Report* wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat grotere hoeveelheden drugs in toenemende mate rechtstreeks vanuit Zuid-Amerika en de Caribische regio naar het Westen worden gebracht met behulp van privévliegtuigen.⁷³ Om de lading te kunnen overdragen, landen privévliegtuigen op gedeelten van luchthavens die voor *general aviation*⁷⁴ zijn bestemd of op clandestiene airstrips. De *bombing* methode wordt ook nog steeds gebruikt. Drugs worden dan vanuit de lucht in zee gedropt en opgehaald met boten. Dit komt eveneens voor in de wateren rond de landen.

Verwacht wordt dat het gebruik van *general aviation* voor het transport van drugs nog verder toeneemt door strengere controles en effectievere *security checks* op luchthavens. Er zijn grofweg vier varianten van 'criminele vluchten'. De eerste variant betreft de zogeheten witte vluchten. Dit zijn vluchten volgens de regels van de algemene luchtvaart, maar met drugs aan boord. Grijze vluchten zijn de tweede variant. Dergelijke vluchten verlopen ogenschijnlijk volgens de regels van de algemene luchtvaart, maar vertonen op een bepaald punt afwijkingen, zoals een ongeplande stop. De derde variant zijn de zwarte vluchten: volledig clandestiene vluchten die niet zijn gemeld en uitgevoerd worden op zeer lage hoogte met radiostilte. De vierde en laatste variant zijn onbemande vluchten met drones of andere onbemande vliegtuigen. Gezien de gesignaleerde toename is het gebruik van privévliegtuigen een trend die de komende jaren aandacht verdient.

---

⁷¹ InSight Crime, 2020.

⁷² Staring, Bisschop, Brein & Van de Bunt, 2019.

⁷³ European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and EUROPOL, 2019.

⁷⁴ General aviation is de term voor burgerluchtvaart, maar dan zonder het lijnverkeer of charter verkeer.

Aanpak

Transitlanden hebben als voordeel dat zij gemakkelijk vervangbaar zijn. Aanbod en vraag zijn veel minder eenvoudig te beïnvloeden door opsporingsinstanties dan doorvoer. Als de risico's in een transitland toenemen, worden routes verlegd want moderne netwerken bewegen snel mee met een veranderende omgeving. Opsporingsinstanties kunnen hierop inspelen door te zorgen dat de landen onaantrekkelijk worden als transitland. Gezien het belang van reputaties en vertrouwde contacten zou het in diskrediet brengen en het aantasten van reputaties van uitvoerders en intermediairs in de Dutch Caribbean een goede weg kunnen zijn. Er moet een strategie worden bedacht om reputaties aan te tasten en tegelijkertijd een bijdrage te leveren aan de human security in de landen waardoor transnationale criminaliteit minder gemakkelijk aangrijpingspunten kan vinden. Gezien de situatie in Venezuela is het belangrijk om via de uitvoerders en de coördinatoren zicht te krijgen op Venezolaanse transnationale netwerken en manieren te bedenken om de aantrekkelijkheid van de Dutch Caribbean te verminderen. Hierbij is tevens nodig dat alle organisaties met een rol bij deze problematiek, helpen de mazen in het net te dichten. Te denken valt aan een zogenaamde whole of government approach waarbij alle overheidsinstanties, ook de minder voor de hand liggende, zich vanuit hun eigen taak richten op de bestrijding van transnationale criminaliteit en de lokale consequenties daarvan. De interventies moeten het systeem beïnvloeden dat ervoor zorgt dat de illegale activiteiten kunnen plaatsvinden.⁷⁵ Een strategie die daarmee samenhangt, is het aanbrengen van focus op de zogeheten centers of gravity ofwel zwaartepunten. Dit zijn elementen in het systeem die de meeste impact kunnen hebben op het geheel, zoals de financiële huishouding van de netwerken, de politieke wil om ook daadwerkelijk te investeren in de bestrijding en als laatste, maar niet als minst belangrijke element, de strijd tegen corruptie. Het is aan te bevelen om na te gaan hoe deze centers of gravity er in de Dutch Caribbean uitzien en hoe zij te beïnvloeden zijn. In dit kader valt bijvoorbeeld eveneens te denken aan fysieke zwaartepunten zoals havens, luchthavens en de kwetsbare kustlijnen.

De aanpak die voorgesteld is in de vorige CBA is nog steeds actueel ondanks dat de wereld door COVID haast onherkenbaar veranderd is. De crisis in Venezuela is nog onverminderd ernstig en de dreiging voor de Benedenwindse eiland is eerder groter dan kleiner geworden. Ook de rol van intermediairs is alleen maar groter geworden. Daarbij komt dat de voedingsbodem voor transnationale criminaliteit op veel verschillende manieren nog vruchtbaarder is geworden. De economische situatie in de landen is verder verslechterd, overheden zijn verzwakt en de kwetsbaarheid van toch al kwetsbare groepen is toegenomen. De landen staan hier niet alleen in. Dit is een wereldwijd probleem. Internationale organisaties zoals het UNODC en het *Global Initiative against Transnational Organized Crime* (GIT) bevelen daarom aan *national resilience* op te bouwen.

GIT definieert *resilience* als het vermogen weerstand te bieden tegen georganiseerde criminele activiteiten en dit fenomeen met behulp van politieke, economische, juridische en sociale maatregelen als geheel te verstoren in plaats van de afzonderlijke criminele markten aan te pakken. Veerkracht verwijst naar de maatregelen die worden genomen door zowel de staat als door niet-statelijke actoren als het bedrijfsleven en burgers. GIT is dit jaar gestart met een *global organized crime index* waarmee de volgende aspecten worden beoordeeld: de aanwezigheid van criminele markten, de dynamiek van criminele actoren, de doeltreffendheid van landen bij het opzetten van verdedigingsmechanismen en reacties die nodig zijn om de operationele weerbaarheid tegen georganiseerde misdaad te vergroten.⁷⁶ GIT identificeert twaalf *resilience* indicatoren. Dit zijn elementen van een goed functionerende rechtstaat en ze variëren van politiek leiderschap en governance, internationale samenwerking, rechtshandhaving, vermogen tot economisch regulering, hulp aan slachtoffers en getuigen tot aan preventie. Door te werken aan deze pijlers en dan vooral in samenhang, kunnen landen weerstand opbouwen.

Veerkracht vergt weerbare grenzen, weerbare overheden en weerbare burgers. Ook InSight Crime onderkent het belang van *resilience* en noemt diverse factoren die daarbij essentieel zijn, zoals politieke wil en leiderschap

⁷⁵ Ellis, 2018.

⁷⁶ Global Initiative against Transnational Crime, 2021.

een effectief rechtshandhavingssysteem, een sterk anti-witwas *framework*, internationale samenwerking, een gezonde *civil society*, een waakzame private sector en een volledig transparante overheid.⁷⁷ Deze opsomming laat zien dat werkelijk iedereen een rol heeft bij de aanpak van transnationale criminaliteit: de overheid, de burgers en het bedrijfsleven. Uitgangspunt daarbij is dat de inspanningen op elkaar zijn afgestemd en samenhang vertonen. Alleen dan kan sprake zijn van een doelmatige en doeltreffende aanpak.

Onderzoek naar de effectiviteit van maatregelen tegen criminaliteit toont aan dat een integrale aanpak werkt. Maar het is geen gemakkelijke weg. Dat blijkt wel uit het feit dat het al jaren in allerlei plannen en programma's terugkomt, ook in de landen, maar dat nog niet veel voortgang is geboekt. De vraag is of de landen moeten blijven doen wat ze deden of dat het tijd wordt voor een integrale aanpak nieuwe stijl. Het moet om daden gaan in plaats van praten, zoals een respondent het verwoordde. Gewoon beginnen met multidisciplinaire acties en werkenderwijs problemen in de samenwerking oplossen. Deze aanpak wordt gehanteerd door het Actiecentrum Ondernijning Curaçao (ACOC) en in Caribisch Nederland.

De ontwikkelingen op het terrein van corruptie, witwassen en *online gambling* vragen om een stevige bestuurlijke aanpak, dat wil zeggen inzet van bestuurlijke instrumenten om innesteling van de onderwereld in de bovenwereld te voorkomen en te frustreren, bijvoorbeeld door het weigeren of intrekken van vergunningen, het opleggen van bestuurlijke boetes, het opmaken van bestuurlijke rapportages,⁷⁸ het versterken van het anti-witwas *framework* van de landen en het bevorderen van de integriteit van overheidsinstanties. In Caribisch Nederland (CN) zijn plannen voor een Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (RIEC) in een vergevorderd stadium. RIEC's richten zich op de bestrijding van ondermijnende criminaliteit en doet dat door het verbinden van informatie, expertise en krachten van de verschillende overheidsinstanties. Daarnaast stimuleren en ondersteunen RIEC's de publiek-private samenwerking op dit terrein. In Nederland zijn de RIEC's onmisbaar gebleken voor de bestuurlijke aanpak. Het vraagt wel dat alle instanties bereid zijn waar mogelijk informatie uit te wisselen.

20

Het idee dat informatie-uitwisseling en informatiesturing van groot belang zijn, wordt ook in het Caribisch deel van het Koninkrijk onderkend. In alle landen zijn inmiddels intelligence centers ingericht. Het Korps Politie Sint Maarten (KPSM) heeft een dashboard ontwikkeld waarmee in een oogopslag duidelijk wordt wat de actuele stand van zaken is op het terrein van criminaliteit, de inzet van de politie en ook de relaties tussen beide. Een dergelijk instrument is essentieel bij informatiesturing. Uit de literatuur over de effectiviteit van strategieën om criminaliteit te bestrijden, komt naar voren dat een zogeheten *data-driven approach* zeer effectief kan zijn. Dit houdt in het verzamelen, analyseren en gebruiken van data uit alle mogelijke gegevensbronnen om goed geïnformeerde keuzes te maken bij besluitvorming, strategiebepaling en verbeteren van processen.⁷⁹

Voor de opsporing is een *data driven* benadering eveneens heel bruikbaar. Te denken valt bijvoorbeeld aan sociale netwerk analyse. Dit is een systematische werkwijze om netwerken van personen te analyseren.⁸⁰ Ook *crime script* analyse is een voorbeeld van een *data driven* benadering. Met een *crime script* analyse is het mogelijk inzicht te verkrijgen in de positie van personen binnen een netwerk.⁸¹ Onlangs kregen de mogelijkheden voor dergelijke analyses een flinke impuls. In maart 2021 werd bekend dat opsporingsdiensten opnieuw in

---

⁷⁷ InSight Crime, 2020.

⁷⁸ In een bestuurlijke rapportage benoemen controle- of opsporingsdiensten en het OM signalen, knelpunten en misstanden in de maatschappij. (<https://hetccv.nl/onderwerpen/georganiseerde-criminaliteit-en-ondernijning/bestuurlijk-instrumentarium/>).

⁷⁹ Kearns & Muir, 2019.

⁸⁰ Duijn & Klerks, 2014.

⁸¹ Duijn, 2016.

versleutelde berichten van criminele netwerken hebben gekraakt.⁸² Deze keer ging het om de berichtendienst Sky ECC.⁸³ Overigens gebruiken bovenwereld figuren die zaken doen met criminele netwerken dergelijke telefoons ook. Het kraken van die versleutelde berichten is een gevoelige slag voor de onderwereld en de data zijn een goudmijn voor de opsporing en de wetenschap. De data bieden een ongekeerde inkijk in de bedrijfsactiviteiten en het dagelijkse leven in de criminele wereld. Bij het RST is een Crypto-Analyse Team (CAT Carib) ingericht dat zich bezighoudt met het analyseren van de gegevens die relevant zijn voor het Caribisch deel van het Koninkrijk. Het is de bedoeling dat de lokale korpsen medewerkers bij het team stationeren die de data vanuit hun lokale kennis kunnen duiden. Aanbevolen wordt de data ook te analyseren met het oog op de volgende tweejaarlijkse CBA.

Voor wat betreft de in de vorige CBA gepredikte *whole of government approach* waarbij alle overheidsorganisaties vanuit hun eigen taak en bevoegdheden een bijdrage leveren aan het terugdringen van criminaliteit is te melden dat defensie tijdens de lockdowns is ingezet voor het beveiligen van de kustlijn in Curaçao. Volgens respondenten bleek dit bijzonder effectief bij het tegengaan van aanlandingen. Het aantal illegale aanlandingen van boten uit Venezuela zou in die periode tot nul zijn gereduceerd. Zo gauw de maatregelen waren opgeheven, dienden de eerste boten zich alweer aan. Dat de verschillende krijgsmachtonderdelen meer dan nu het geval is een rol kunnen spelen bij de ondersteuning van de rechtshandhaving wordt ook geconstateerd door de AIV.⁸⁴ De AIV beveelt aan voort te bouwen op succesvolle veiligheidssamenwerking in het Caribisch gebied. De aanhoudende crisis in Venezuela en de consequenties daarvan voor de Benedenwindse Eilanden vormt volgens InSight Crime een direct bedreiging voor de nationale veiligheid.⁸⁵ Een versterking van de inzet van onderdelen van de krijgsmacht zou daarmee in de rede liggen. Uit het onderzoek voor deze CBA komt naar voren dat er meer dan voldoende aanleiding is om 'alle hens aan dek' te vragen.

21

Een thema dat hiermee verband houdt is *human security*. In de CBA 2019 is aanbevolen bij de aanpak van transnationale criminaliteit meer te focussen op *human security*. Ook de AIV gebruikt in haar rapport van 2020 '*human security als conceptueel kader waarin menselijke waardigheid en welbevinden centraal staan.*⁸⁶ *Human security stelt de waarborging van rechten en belangen van burgers centraal en legt zich toe op terugdringing van onderliggende oorzaken van machtsmisbruik, uitbuiting en geweld,*' aldus de AIV. Dit betekent dat het aanpakken van geweld nog steeds prioriteit heeft. Al lijkt het wat fataal geweld betreft relatief rustig, de sterkere aanwezigheid van Venezolaanse netwerken voorspelt niet veel goeds. Hetzelfde geldt voor de trend dat op steeds jongere leeftijd ernstige geweldsdelicten worden gepleegd, zoals in Aruba wordt gesignaleerd. Een ander fenomeen dat in verband met *human security* prioriteit heeft, is mensenhandel. Het heeft er alle schijn van dat de pandemie dit probleem heeft verergerd en de situatie voor slachtoffers nog schrijnender is geworden. Daarbij komt dat het zaak is met vereende krachten te voorkomen dat de landen vanuit de *Tier 2 Watchlist* verder naar beneden zakken. Een laatste thema dat dringend aandacht verdient, is cybercrime. Gezien de omvang en de complexiteit van het fenomeen is het noodzakelijk dat dit onderwerp in Koninkrijksverband wordt aangepakt.

---

⁸² Al eerder zijn onder andere *pretty good privacy* (PGP) telefoons gekraakt van het bedrijf Ennetcom en zijn de Encrochat servers gehackt.

⁸³ Met een app van Sky ECC kunnen gebruikers via hun smartphone versleutelde berichten sturen.

⁸⁴ AIV, 2020.

⁸⁵ InSight Crime, 2020.

⁸⁶ AIV, 2020.

Samenvatting en conclusies

Uit de analyse voor deze update komt naar voren dat de risico's van corruptie, witwassen en cybercrime zijn toegenomen. Corruptie en witwassen worden in de literatuur al heel lang gezien als bedreigingen voor de Caribische regio en staan dan ook al langer op de prioriteitenlijst van de rechersamenwerking in het Caribisch deel van het Koninkrijk. En op die lijst moeten ze vooral blijven. Cybercrime staat nog niet zo lang op de radar van rechtshandavingsinstanties in de landen, maar diverse korpsen besteden er in toenemende mate aandacht aan. Het is noodzakelijk cybercrime de komende jaren goed in de gaten te houden en informatie te verzamelen om het thema in de volgende CBA beter te kunnen belichten.

Vermoed wordt dat met de groei van online gokken ook de daaraan gerelateerd criminaliteit toeneemt. In de literatuur wordt de *online gambling* wereld sterk in verband gebracht met witwassen. Dit onderwerp is met name relevant voor Curaçao. Mensenhandel daarentegen is een fenomeen dat in alle landen speelt en waarbij mogelijk ook raakvlakken bestaan tussen de landen. Zoals deze update liet zien, is het nodig dit thema hoger op de prioriteitenlijst de plaatsen. Internationale organisaties melden dat de situatie voor slachtoffers is verslechterd als gevolg van de pandemie. Aandacht voor mensenhandel past ook in een *human security* benadering waarbij aandacht wordt gevraagd voor menselijke waardigheid en het welbevinden van burgers. Het thema mensenhandel is tevens van belang in verband met de aanhoudende crisis in Venezuela. In de CBA 2019 werd al gesignaleerd dat er wekelijks aanlandingen zijn op de Benedenwindse eilanden van boten uit Venezuela met vluchtelingen, wapens en drugs en dit is nog steeds het geval. Aan de lijst met problemen uit Venezuela moet de groeiende invloed van Venezolaanse netwerken als *Los Lobos* worden toegevoegd.

Net als in 2019 wordt aanbevolen om via uitvoerders en coördinatoren zicht proberen te krijgen op deze Venezolaanse netwerken. Zij zijn een reden tot zorg. Coördinatoren zijn ook om andere redenen de moeite van het aanpakken waard. Zoals uit de vorige CBA naar voren kwam, maken zij het mogelijk dat transnationale criminele operaties de landen gebruiken als transitlanden. Hun rol is sterker geworden en dat geldt ook voor de rol van facilitators uit de bovenwereld. Intermediairs zijn een onmisbare schakel in criminele processen. Het goede nieuws is dat zij zich, anders dan de criminele kopstukken van transnationale organisaties, binnen handbereik bevinden van rechtshandavingsinstanties in het Caribisch deel van het Koninkrijk en dat er ook andere instrumenten zijn dan alleen het strafrecht. In alle landen bestaan mogelijkheden voor een bestuurlijke aanpak.

Het blijft onverminderd van belang te focussen op de zogeheten *centers of gravity* ofwel zwaartepunten. Dat zijn onderdelen die essentieel zijn in het criminele systeem. Wanneer rechtshandavingsinstanties daarop investeren, heeft dit veel impact op het geheel. Te denken valt aan *chokepoints* zoals havens en luchthavens. Als het lukt het grenstoezicht met vereende krachten te versterken, levert dat een substantiële bijdrage aan de strijd tegen transnationale criminaliteit in al haar verschijningsvormen. Penitentiaire inrichtingen zijn mogelijk ook een zwaartepunt, gezien de rol die zij spelen bij het ontstaan en de groei van *megabanda* in Venezuela en andere landen. Verder valt te denken aan de aanpak van de *economic weakspots* van InSight Crime, zoals *Free Trade Zones*. Wellicht is de *online gambling* sector ook te zien als *economic weakspot*. Bestrijding van financieel economische criminaliteit en van corruptie zijn essentieel om verdere ondermijning te voorkomen. Maar als een ding belangrijk is, zeker in het huidige tijdsgewricht, is het wel het vergoten van de weerbaarheid van de landen. Alle partijen hebben een rol bij de verdedigingsmechanismen die er voor zorgen dat transnationale criminaliteit en corruptie geen voedingsbodemp vindt in de landen, zoals politiek leiderschap en *good governance*, een sterke rechtstaat, integrale en internationale samenwerking, armoedebestrijding en een gelijkwaardigere verdeling van de welvaart.

Tot slot

Wie dacht dat de wereld ‘een betere plaats’ zou worden door de pandemie, is bedrogen uitgekomen. Van een trendbreuk is geen sprake. De pandemie heeft gedaan wat pandemieën altijd doen en dat is het versterken van bestaande trends. In een artikel getiteld *How Transnational Crime is Mutating in the Age of COVID-19 in Latin America* worden de ontwikkelingen treffend verwoord: *Even before the pandemic struck, Latin America and the Caribbean was home to some of the most pervasive, adaptable, and violent criminal groups in the world.⁸⁷ Since the 1990s, they have evolved from highly centralized and hierarchical criminal structures to expansive and agile criminal networks engaged in a wide range of illicit activities. Today, they manage diverse portfolios that include everything from trafficking in drugs, humans, weapons, minerals, and other illicit commodities to extortion, kidnapping for ransom, cybercrime, and money laundering. These groups have also evolved from largely hemispheric-focused and cash-based criminal enterprises to global criminal networks that are deeply entangled with public and private sectors across the region.’*

Het beeld dat in deze update van de Regionale CBA is geschetst, lijkt misschien gitzwart. Toch is er reden tot hoop. We weten steeds meer over de criminele wereld, onder meer dankzij alle *leaks* en cryptodata. Er zijn steeds meer denktanks, internationale organisaties en observatoria die zich buigen over complexe veiligheidsvraagstukken. We krijgen steeds meer kennis over wat werkt en wat niet werkt in de aanpak van criminaliteit en onveiligheid. En er zijn tekenen dat de publieke tolerantie van niet-integer of crimineel gedrag afneemt. Het besef dat transnationale criminaliteit en corruptie alleen gezamenlijk zijn aan te pakken neemt toe. De COVID-19 crisis heeft kwetsbaarheden in gemeenschappen, instituties, landen, economieën en systemen ongenadig blootgelegd, maar deze inzichten en de vele wederopbouwplannen geven ook de mogelijkheid ‘*to build back better*’. Dit geldt tevens voor de rechtshandhaving. Als criminelen een goede crisis niet verspillen, dan zou de rechtshandhaving dat zeker niet moeten doen.

23

Simone van der Zee
Willemstad, december 2021

---

⁸⁷ Cruz & Fonseca, 2021.

BIBLIOGRAFIE

- AIV. (2020). *Veiligheid en rechtsorde in het Caribisch gebied. Noodzakelijke stappen voor een toekomstbestendig Koninkrijksverband*. Den Haag: Adviesraad Internationale Vraagstukken.
- Albanese, J. S. (2012). Deciphering the Linkages between Organized Crime and Transnational Crime. *Journal of International Affairs*, 66(1).
- Albanese, J. S. (2018). Countering Transnational Crime and Corruption: The Urge to Action Versus the Patience to Evaluate. *Justice Evaluation Journal*.
- Alvaredo, F., Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., & Zucman, S. (2017). *World Inequality Report 2018*. Paris, France: World Inequality Lab, Paris School of economics.
- Berg, E. A. (2002). *Organisatiecriminaliteit; aard, achtergronden en aanpak*. Den Haag: WODC.
- Bourna, P., Peterkin, M. A., Pabuarue, M., & Higgings, D. (2017). Organized Crime in the Caribbean and the Latin American Region. 1(1).
- Briscoe, I. (2011). *What makes countries vulnerable to transnational organized crime?* Oslo, Norway: NOREF.
- Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2019a). *International Narcotics Control Strategy Report. Volume I. Drug and Chemical Control*. Washington: Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs.
- Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2019b). *International Narcotics Control Strategy Report. Volume II. Money Laundering*. Washington: United States Department of State.
- Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2021). *International Narcotics Control Strategy Report. Drug and Chemical Control Volume I*. United States Department of State. Washington D.C.: United States Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs.
- Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (2021). *International Narcotics Control Strategy Report. Money Laundering and Financial Crimes Volume II*. Washington D.C.: United States Department of State Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs.
- Cruz, J., & Fonseca, B. (2021). How Transnational Crime is Mutating in the Age of COVID-19 in Latin America. *Americas Quarterly*.
- CSD. (2015). *Financing of Organised Crime*. Sofia: Center for the Study of Democracy.
- CSD. (2019). *Financing of Organised Crime: Human Trafficking in Focus*. Sofia: Center for the Study of Democracy.
- Csonka, P., & Salazar, L. (2021). Corruption and Bribery in the Wake of the COVID-19 Pandemic. Responses at the International and EU Levels. *Legal Effects of COVID-19*(2), 111 - 114.
- De Feijter, T. (2020). De internationale expansie van China. China in het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden. *Atlantisch perspectief*, 37 - 42.
- DEA. (2021). *National Drug Threat Assessment*. Springfield, Virginia: Drug Enforcement Administration.
- Duijn, P. (2016). *Detecting and Disrupting Criminal Networks. A Data Driven Approach*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Duijn, P., & Klerks, P. (2014). De brug tussen wetenschap en opsporingspraktijk. Onderzoek naar de toepassing van sociale netwerkanalyse in de opsporing. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(4), 39 - 70.
- Ellis, R. E. (2018). *Transnational Organized Crime in Latin America and the Caribbean: From Evolving Threats and Responses to Integrated, Adaptive Solutions*. Lanham: Lexington Books .

- EMCDDA & Europol. (2016). *EU Drug Markets Report. Strategic Overview 2016*. Den Haag: Europol.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2020). *European Drug Report 2020. Trends and Development*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2021). *European Drug Report 2021. Trends and Developments*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and EUROPOL. (2019). *EU Drug Markets Report 2019*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- EUROPOL. (2021). *Serious and Organised Crime Threat Assessment. A corrupting influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime*. Den Haag: EUROPOL.
- FATF. (2014). *Virtual Currencies. Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*. Paris: FATF.
- FATF. (2019). *Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers*. Paris: FATF.
- FATF. (2020). *Update: COVID-19-related Money Laundering and Terrorist Financing – Risks and Policy Responses*. Paris, France: Financial Action Task Force.
- FATF. (2020a). *COVID-19-related Money Laundering and Terrorist Financing – Risks and Policy Responses*. Paris: Financial Action Task Force.
- Financial Intelligence Unit Aruba. (2021). *Aruba National Money Laundering Risk Report*. Aruba: Financial Intelligence Unit Aruba.
- Global Initiative against Transnational Crime. (2021). *Global Organized Crime Index 2021*. Switzerland: Global Initiative against Transnational Crime.
- GRETA. (2021). *10th General Report on GRETA'S Activities*. Strasbourg, France: Council of Europe.
- HM Government. (2018). *Serious and Organised Crime Strategy*. London: Crown.
- IDB. (2020). *COVID-19 and Police Agency Operations in Latin America and the Caribbean*. Washington DC: Inter-American Development Bank.
- Ijsbeer, G. (2018). *Undocumented and legal Venezuelan migration to Bonaire*. Venezuela: ongepubliceerd, op te vragen bij de auteur van deze notitie.
- InSight Crime. (2017). *Caribbean Organized Crime*. Opgehaald van InSight Crime: <https://www.insightcrime.org/caribbean-organized-crime-news/caribbean/>
- InSight Crime. (2018). *Venezuela: A Maffia State? Venezuela has become a hub of organized crime*. Medellín: InSight Crime.
- InSight Crime. (2019). *Criminal Gamechangers 2018*. Medellín, Colombia: InSight Crime.
- InSight Crime. (2020). *Latin America Organized Crime Study for the Kingdom of the Netherlands*. Medellín, Colombia: InSight Crime.
- Izarali, M. E. (2017). *Crime, Violence and Security in the Caribbean*. New York: Routledge.
- Jaitman, L. (2017). *The Cost of Crime and Violence. New evidence and Insights in Latin America and the Caribbean*. Washington: Inter-American Development Bank.
- Kearns, I., & Muir, R. (2019). *Data-Driven Policing and Public Value*. London: The Police Foundation.
- Kustwacht. (2018). *Jaarverslag 2017*. Kustwacht voor het Koninkrijk der Nederlanden in het Caribisch Gebied.

- Malekos Smith, Z., & Lostri, E. (2020). *The Hidden Costs of Cybercrime*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies.
- Miraglia, P., & Ochoa, R. B. (2012). *Transnational organised crime and fragile states*. International Center for the Prevention of Crime & the Clingendael Institute.
- Muggah, R., & Aguirre Tobón, K. (2018). *Citizen Security in Latin America. Facts and Figures*. Brazil: Igarapé Institute.
- Natarajan, M. (. (2019). *International and Transnational Crime and Justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Openbaar Ministerie. (2016). *Perspectief op de criminaliteitsbestrijding 2016 - 2021*. Willemstad, Curacao: Parket Procureur-Generaal Curacao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius & Saba.
- Raad voor de rechtshandhaving. (2017d). *De uitwisseling van politieële en justitiële gegevens binnen het Koninkrijk met het accent op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Inspectieonderzoek van de Raad voor de rechtshandhaving naar de uitwisseling van gegevens in het kader van de opsporing*. Raad voor de rechtshandhaving.
- Sanchez, G., & Achilli, L. (2020). *Stranded: The Impacts of COVID-19 on Irregular Migration and Migrant Smuggling*. Florence, Italy: Migration Policy Centre.
- Schotborgh-van de Ven, P. (2019). *De wortels van publieke fraude en corruptie in het Caribisch deel van het Koninkrijk*. Amsterdam: VU.
- Staring, R., Bisschop, L., Roks, R., Brein, E., & Van den Bunt, H. (2019). *Drugscriminaliteit in de Rotterdamse haven: aard en aanpak van het fenomeen*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, Erasmus School of Law.
- Tannenbaum, B. (2018). *Filling the Void: China's Expanding Caribbean Presence*. Opgehaald van Coha.org: <http://www.coha.org/filling-the-void-chinas-expanding-caribbean-presence/>
- The World Bank. (2013). *World development report 2014. Risk and Opportunity. Managing Risk for Development*. Washington: The World Bank.
- Tops, P., & Tromp, J. (2019). *De achterkant van Amsterdam. Een verkenning van drugsgerelateerde criminaliteit*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Transparencia Venezuela. (2020). *Organised Crime and Corruption in Venezuela*. Caracas: Transparencia Venezuela.
- UNODC. (2004). *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime And The Protocols Thereto*. Vienna: United Nations.
- UNODC. (2010). *The Threat of Transnational Organized Crime*. Vienna: United Nations Office On Drugs and Crime.
- UNODC. (2012). *Transnational Organized Crime in Central America and the Caribbean*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
- UNODC. (2017). *The drug problem and organized crime, illicit financial flows, corruption and terrorism*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
- UNODC. (2019). *World Drug Report 2019*. New York: United Nations Office on Drugs and Crime.
- UNODC and EUROPOL. (2021). *The illicit trade of cocaine from Latin America to Europe – from oligopolies to freefor-all? Cocaine Insights 1*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

- UN-OHRLLS. (2011). *Small Island Developing States. Small Island Big(ger) Stakes*. New York: United Nations.
- US Department of States. (2021). *Trafficking in Persons Report*. Washington: United States Department of States.
- Van der Veen, H., & Heuts, L. (2018). *National Risk Assessment Witwassen en Terrorismefinanciering Bonaire Sint Eustatius en Saba*. Den Haag: WODC, Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Van der Veen, H., & Heuts, L. (2021). *National Risk Assessment Witwassen en Terrorismefinanciering 2021 Bonaire, Sint Eustatius en Saba*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Van der Zee, S. (2019). *Regionaal Criminaliteitsbeeld. Trends in de Dutch Caribbean 2020 - 2022*. Willemstad, Curaçao.
- Van der Zee, S., & Hoebé, D. (2019). *Veiligheidsbeeld BES 2018. Een onderzoek naar praktische handvatten om criminaliteit en onveiligheid op Bonaire, Sint Eustatius en Saba aan te pakken*. Oranjestad, Bonaire: Openbaar Ministerie BES.
- WODC & Trimbos instituut. (2019). *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2018*. Utrecht: Trimbos instituut.